

Dr. Varga Norbert - Dr. Pétervári Máté

A magyar közigazgatás története

A fejlesztés az Igazságügyi Minisztérium a jogászképzés
színvonalának emelését célzó szakmai programja keretében
biztosított támogatással valósult meg (2022)

Jelen tananyag az EFOP-3.4.3-16-2016-00014 számú projekt keretében kifejlesztett Varga
Norbert: A magyar közigazgatás története (2020.; <https://eta.bibl.u-szeged.hu/5037/>) és
Pétervári Máté: A közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet változásai a polgári kortól
napjainkig (2020.; <https://eta.bibl.u-szeged.hu/4255/>) című tananyagok, illetve annak egyes
részeinek felhasználásával készült.

A KURZUS ALAPADATAI

A tárgy jellege	kollokviummal záródó előadás
Tárgyfelelős tanszék	SZTE Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Jогtörténeti Tanszék
Oktatók	Dr. Varga Norbert egyetemi docens Dr. Pétervári Máté adjunktus
Elérhetőség	6721 Szeged, Bocskai u. 10-12. 2. emelet 43. és 66. szoba Tel/Fax: (62) 544-409; (62) 544-385 E-mail: vargan@juris.u-szeged.hu E-mail: petervari.mate@juris.u-szeged.hu
Tantárgyi kreditpontok	4

A TANANYAG ELSAJÁTÍTÁSÁHOZ JAVASOLT MÓDSZERTAN

1. Olvassa el a tantárgy alapadatait.
2. Ismerje meg a tantárgy követelményrendszerét.
3. Figyelmesen olvassa el az olvasóleckét.

Az olvasólecke feldolgozásához szükséges idő: kb. 35-40 perc

4. A tananyag elsajátításához segítséget nyújt az ajánlott irodalom.
5. Válaszoljon az önellenőrző kérdésekre.
6. Amennyiben további segítségre van szüksége a tananyag megértéséhez, akkor jelezze a tantárgy oktatójának.

A közigazgatási tárgyú áprilisi törvények és a neoabszolutizmus államszervezete

A közigazgatási tárgyú áprilisi törvények

I. Általános bevezetés, jogforrások:

Az utolsó rendi országgyűlés 1848. április 11-én szentesített törvényei a rendi kori közigazgatás polgári átalakítására is törekedtek. Az alábbi törvények rendelkeztek erről:

1848:VII. tc. Magyarország és Erdély egyesítéséről

1848:XVI. tc. a vármegyékről

1848:XVII. tc. a megyei tisztválasztásokról

1848:XXIII. tc. a szabad királyi városokról

1848:XXIV. tc. a községi választásokról

1848:XXV. tc. a Jász-Kun kerületről

1848:XXVI. tc. a Hajdú kerületről

1848:XXVII. tc. Fiume és Buccari szabad tengerkereskedési kerületről

II. Magyarország és Erdély uniója

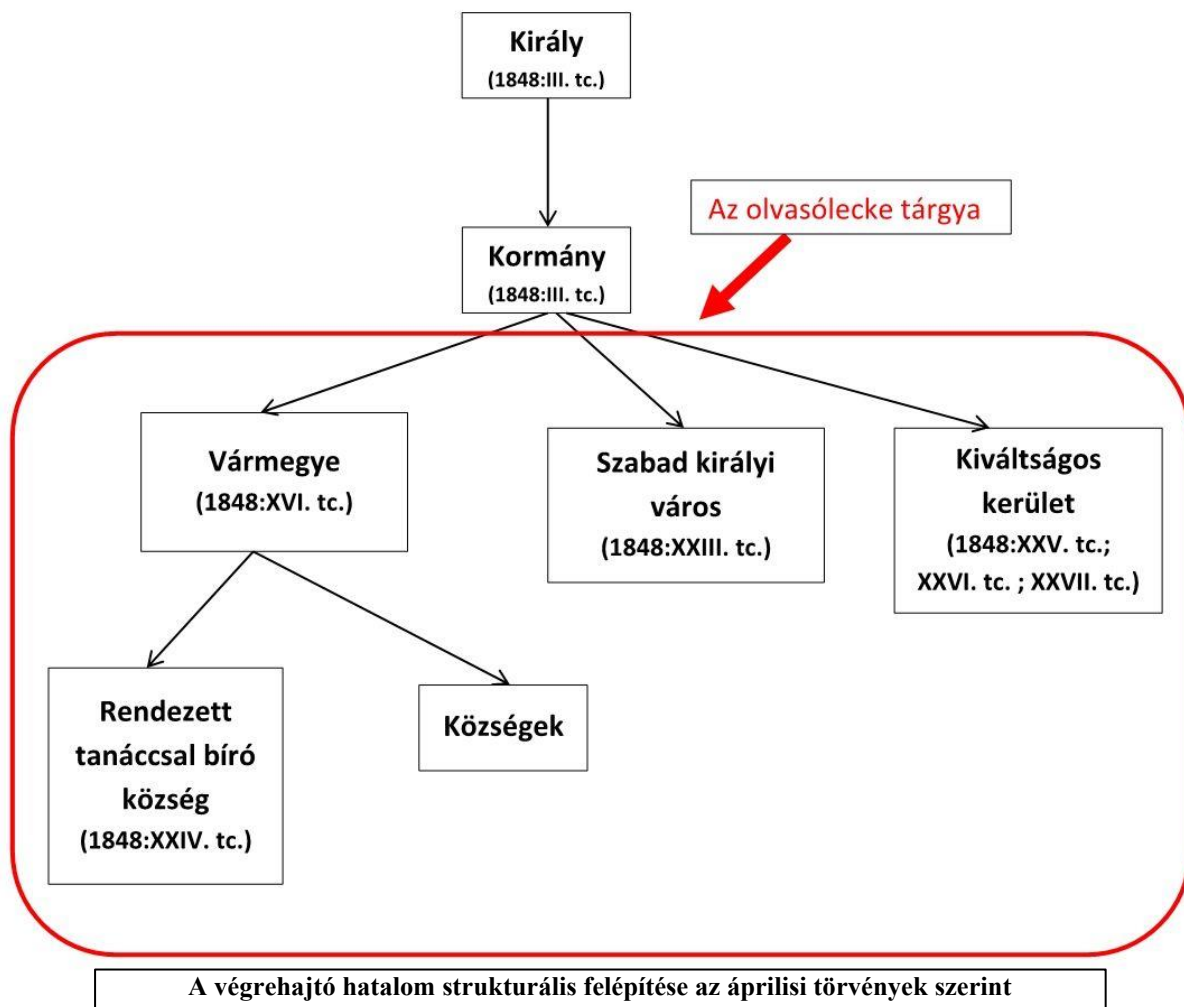
Erdély közigazgatásának felépítése (Zsoldos Attila: Megyék a középkorban. Rubicon XXIX. évf. 3-4. sz. (2018) 33. p.)

Az 1848:VII. törvénycikk ismételten egyesítette Magyarországot Erdéllyel. 1571-től jött létre a különálló Erdélyi Fejedelemség, majd a Diploma Leopoldinum rögzítette Erdély különállását Magyarországtól. Az 1848. évi törvény így majd három évszázad után tette Erdélyt ismételten Magyarország részévé. Erdély önállósága okán az egyesülést az *erdélyi*

országgyűlésnek is külön el kellett fogadnia, így a **kolozsvári 1848. évi I. törvénycikkben** kimondta az erdélyi országgyűlés is az egyesülést. Emellett a korábbi erdélyi dikasztériális

szervek megszűnését is kimondta a törvény, így a független, felelős magyar ministerium fennhatósága alá került Erdély területe is. A korábbi közigazgatási szervezet viszont fennmaradt a fennálló állapotában, amely háromtípusú közigazgatási egységekből állt. Három nemzet uniójából állt össze az erdélyi államszervezet, így a három típus a magyar vármegyék, a székely és a szász székek.

A Diploma Leopoldinumot a törökök kiűzését követően 1691-ben adta ki I. Lipót magyar király és német-római császár. Ennek értelmében Erdély a Habsburg Birodalom önálló tartományává vált Magyarországtól függetlenül.

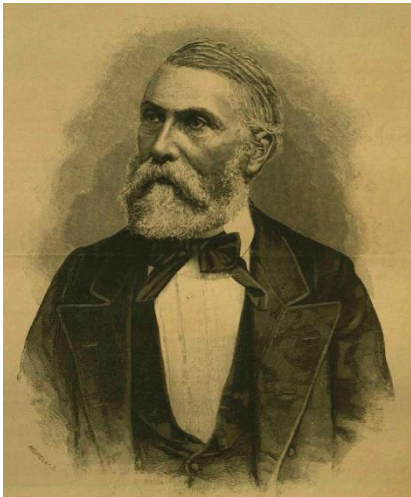

III. A megyék szervezeti változásai

Az államszervezet polgári átalakítása következtében a rendi vármegye szervezeti felépítése és hatáskörei fenntarthatatlanná váltak. Az **1848:V. tc.** elvonta a vármegyétől a követválasztás jogát, amelynek következtében a törvényhozással kapcsolatos hatáskörei a középszintű közigazgatási egységeknek megszűntek. A független felelős magyar minisztérium felállításáról rendelkező **1848:III. tc.** viszont a vármegyék végrehajtási hatásköreinek átalakítását,

megfontolását is szükségessé tette, ugyanis a központi kormányzati feladatok ellátásáért felelős kormány és a vármegyék között kellett felosztani a feladatokat. Emellett az országgyűlés népképviselői alapokra helyezése és a jobbjárfelszabadítás kívánatossá tette a rendi kori vármegye szervezeti felépítésének ennek megfelelő átszervezését.

A rendi vármegyék átalakításának kérdését azonban feszültté tette a reformkor liberális politikusaik egyik jelentős szembenállása, amely **municipalista-centralista vita** néven vált ismertté. A municipalisták jellemzően ugyan elismerték a *vármegyeszervezet* reformjának szükségességét, azonban ezt *széleskörű hatásköreinek megőrzése* mellett képzelték el. Legfontosabb érvük álláspontjuk mellett az volt, hogy a magyarság fennmaradását a vármegyék biztosították évszázadokon keresztül, így a Habsburg-uralkodók visszaéléseivel szemben továbbra is a legcélszerűbb biztosíték a vármegyék eredeti formájukban való fenntartása. A centralisták ezzel szemben az ország irányítását a *független, felelős minisztérium* kezébe

Trefort Ágoston a centralisták vezéralakja (Vasárnapi Újság)

kívánták adni, amelyet akadályozott a vármegyék széleskörű hatáskörkoncentrációja. Emiatt az országos ügyeket a kormányhoz kívánták rendelni, míg a vármegyék feladatait a helyi ügyekre szorították volna. Ebből kitűnik, hogy ez a csoport sem a vármegyeszervezet megszüntetésére törekedett. Álláspontjuk szerint a polgári állammal összeegyeztethetetlenek a vármegyék széleskörű jogosultságai és szükségtelenek is, mivel a törvényesen működő, magyar érdekeket képviselő kormány képes lesz az uralkodóval szembeni fellépésre. A municipalisták vezérszónoka **Kossuth Lajos** volt, míg a centralista álláspontot többek között **Eötvös József**, **Szalay László** és

Trefort Ágoston vallotta.

E vita keretében kellett a régi megyerendszert összhangba hozni a független felelős magyar minisztériális rendszerrel és a polgári kor elvárásainak megfelelően átalakítani az áprilisi törvények megalkotása során. A felelős minisztériális rendszer ugyanis azt is jelentette, hogy minden miniszter felelősséggel tartozott a hatáskörébe tartozó feladatok végrehajtásáért, amelyet ellehetlenített volna, ha pl. a vármegyéket megillető vis inertiae jog miatt egy-egy vármegyében rendeleteik megvalósítása a helyi szervektől függ.

A két tábor közötti kompromisszum megteremtése nem járt sikerrel, így a fent ismertetett kérdések rendezésére elfogadott **1848:XVI. tc.-nek** már a címébe is belefoglalták az országgyűlési követek, hogy ezt csupán *ideiglenes (átmeneti)* szabályozásnak szánták. A törvény preambuluma (bevezetője) deklarálta a municipalisták álláspontját

A municipalisták ragaszkodását az „alkotmányosság védbástyájához”, a vármegyéhez gúnyoló karikatúra a kiegyezés utánról (Borsszem Jankó II. évf. 78. sz. (1869) 256-257. pp.)

tükröző kifejezést, miszerint a vármegyék az „*alkotmányosság védbástyái*”, viszont hangsúlyozta, hogy a vármegyéket összhangba kell hozni a közszabadság eszményével. Ezáltal a reform szükségességét hangsúlyozta, azonban a municipalista és centralista vitát továbbra sem döntötte el a törvény. Csupán kimondta, hogy *a kormány köteles a legközelebbi országgyűlésre törvényjavaslatot a vármegyékkel kapcsolatban előterjeszteni*, amely a népképviselő elvének megfelelően rendezze a kérdést. A népképviselői elv jegyében már ekkor elrendelték, hogy a községek képviselőket küldhessenek a vármegyei közgyűlésbe.

Az 1848:XVI. tc. előírta a vármegyei közgyűlés összehívását abból a célból, hogy egy **állandó bizottmányt** válasszanak a rendi különbségek tekintetbe vétele nélkül. Ezáltal egy olyan kisebb létszámú testület létrehozását célozták, amely hatékonyabban képes lesz a közigazgatási feladatok ellátására a vármegyében. Az állandó bizottmány *elnökeként a főispánt* jelölte meg, akit az alispán helyettesíthetett távollétében. Az új szerv vette át a **vármegyei közgyűlés hatáskörét**, valamint képviselte a vármegyét a minisztériummal való kapcsolattartásban. Emellett rendelkezett a vármegyei tisztviselőkkel. A törvény meghatározta azt is, hogy az állandó bizottmányok ülési nyilvánosak és a tanácskozási nyelvük a magyar.

Az **1848:XVII. tc.** egészítette ki ezt a törvényt, amely a **vármegyei tisztújításokról** (a vármegyei tisztviselők együttes választása meghatározott időközönként) rendelkezett. Ennek értelmében a vármegyei szervezet újrászabályozásáig nem tarthatnak a vármegyék tisztújítást. *A megüresedő helyeket a főispán az állandó bizottmánnyal egyetértésben* tölthette be.

IV. A szabad királyi városok szervezete

A középszintű közigazgatás másik pillérét a szabad királyi városok alkották a megyék mellett, amelyek átmeneti szabályozását az **1848:XXIII. tc.** tartalmazta. E törvénynek a vitája már hosszabb ideje folyt az 1847/48. évi országgyűlésen, amelynek teljes elfogadására a megváltozó körülmények miatt nem nyílt lehetőség. Ennek alapján viszont az 1848:XVI. tc.-nél

Rengy Ferdinand Szeged város egyik követe az 1847/48. évi országgyűlésen

részletesebb szabályozásra nyílt lehetőség. **Szentkirályi Móricz** a debreceni (Komlóssy László és Sápy Sámuel) és szegedi (Rengy Ferdinánd és Wöber György) követek közreműködésével a törvényjavaslat legfontosabb részeit emelte ki és terjesztette az országgyűlés elé, amelyből így hamarosan törvény született.

A szabad királyi városok *teljeskörű rendezését a vármegyékhez hasonlóan a következő országgyűlésre* halasztották. Az 1848:XXIII. tc. deklarálta a vármegyéktől való függetlenségét a szabad királyi városoknak,

amelyeknek három csoportját állította fel a lakosságszám alapján:

kisváros: 12.000 fő alatti,

középváros: 12.000 és 30.000 fő közötti és

nagyváros: 30.000 fő feletti.

Erre amiatt volt szükség, mert a lakosságszám függvényében bizonyos eltéréseket határoztak meg a törvényben a városok között. Ilyen eltérés volt megfigyelhető a választójog tekintetében, amelyet az 1848:V. tc.-ben megszabott választójogi feltételekkel összhangban szabályoztak, azonban a vagyoni cenzusok mértékét ettől függetlenül a városok lakosságszáma alapján felállított csoportokhoz igazították. Emellett a képviselő-testület nagysága is ehhez igazodott.

A törvény a rendi korszakban a szabad királyi városok szervezeti felépítésének **partikularizmusát** (az egységesség hiánya)

a) *A városok felosztása.*

4. §. Olly városok, mellyekben 12,000 lakosnál kevesebb vagyon, kis városoknak, — mellyekben 12,000 lakosnál több, de 30,000 lakosnál kevesebb vagyon, közép városoknak, — és mellyekben 30,000 lakosnál több vagyon, nagy városoknak neveztetnek.

A városok csoportosításának szabályozása a **Corpus Iuris Hungariciben**

igyekezett **felszámolni**, amely egyértelműen a modernizáció irányába hatott. Ennek megfelelően megszabták a választás alá eső *tisztikar összetételét*: polgármester, főbíró, főkapitány, tanácsbeliek, jegyzők, tiszti ügyészek, levéltárnok, számvevő, tiszti főorvos, főmérnök stb. E **tisztviselőket** a választójoggal rendelkező polgárok választhatták kijelölés mellett. A tisztikar tagjai együttesen képezték a **tanácsot**, amelynek munkáját közvetlenül állandó bizottmányok (pl. árva ügyek, gazdasági ügyek, szepítészet, azaz építésügy) segítették.

A **képviselő-testület tagjait** kijelölés nélkül szintén a választópolgárok választhatták. A városi tisztviselők és a képviselő-testület együttesen képezték a **közgyűlést**, amelyet az új törvényi rendezésig a vármegyei közgyűléssel azonos jogokkal ruháztak fel. A közgyűlésnek az elnöke a polgármester volt, akinek minden hónapban legalább egyszer közgyűlést kellett összehívni. A közgyűlések és a tanács ülései is a törvény erejénél fogva nyilvánossá váltak. A szabad királyi városokban emellett a választások titkosságát is deklarálták.

Szentkirályi Mór a szabad királyi városokról szóló törvény megalkotásának vezéralakja (Rusz Károly műve, Vasárnapi Újság)

V. A községek

Az **1848:XXIV. tc.** rendelkezett a községi választásokról. Az ún. **rendezett tanáccsal bíró községekre** is kiterjesztették az *1848:XXIII. tc. választásra* vonatkozó rendelkezéseit. A **rendezett tanáccsal nem rendelkező községek** vonatkozásában a községi eljárók választása kapcsán a *megyék intézkedtek* ideiglenesen.

VI. A kiváltságos kerületek

Az áprilisi törvények keretében a kiváltságos kerületek átalakítása sem maradhatott el a **népképviselő elvének** megfelelően, valamint biztosították különállásukat ezáltal a vármegyei szervezettől. A **Jász-Kun kerületről** az 1848:XXV. tc., a **Hajdú kerületről** az 1848:XXVI. tc., **Fiume és Buccari** szabad tengerkereskedési kerületről pedig az 1848:XXVII. tc. rendelkezett.

A Magyar Szent Koronához tartozó Tenger melléklet (Horvátország egy része) ábrázoló térkép, amelyen lilával karikázva látható Fiume és mellette Buccari

A neoabszolutizmus végrehajtási és igazságszolgáltatási szervezete Magyarországon

I. A neoabszolutizmushoz kapcsolódó jogforrások

1. Olmützi alkotmány (1849. március 4.)
2. Szilveszteri pátens (1851. december 31.)
3. Osztrák Polgári Törvénykönyv bevezetése (1853)
4. Októberi diploma (1860. október 20.)
5. Februári pátens (1861. február 26.)

A neoabszolutizmus elnevezés a korszak államformáját meghatározó **nyílt uralkodói abszolutizmusból** (önkényes, korlátok nélküli hatalomgyakorlás) ered. Ez a teljes Habsburg Birodalom működését meghatározta, de a Magyar Királyság területén komoly változást jelentett, hogy ennek jegyében az 1848/49. évi szabadságharc elvesztését követően *a király nem hívta össze a magyar országgyűlést*. Az országgyűlés működésének hiányában törvényalkotásra sem kerülhetett sor, így az *uralkodó császári rendeletekkel* (pátens) *kormányozta* az országot, amelyek tartalmára a magyar rendek csekély befolyást tudtak gyakorolni. A korszak azonban a polgári átalakulást megerősítette, ugyanis Ferenc József a törvény előtti egyenlőséget és a jobbágyfelszabadítást hatályban tartotta és annak hiányzó elemeit szabályozta.

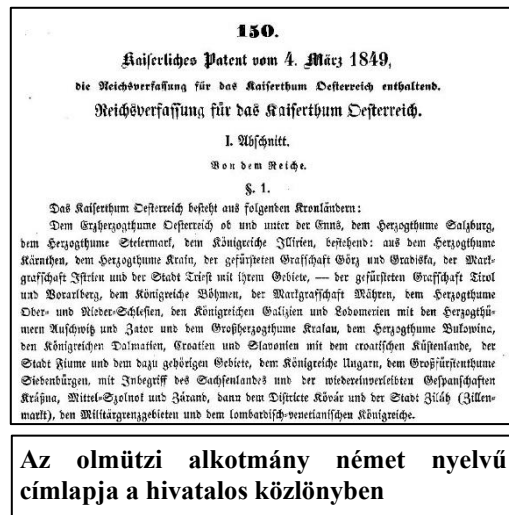
I. Ferenc József fiatalkori arcképe
(Joseph Anton Bauer festménye)

II. Olmützi alkotmány

Alfred Candidus Ferdinand zu Windisch-Grätz herceg császári és királyi tábornagy, az 1848/49. évi magyar szabadságharc időszakában a császári csapatok főparancsnoka volt, aki az általa uralt területeken *nem számolta fel a korábbi közigazgatási szervezetrendszer*t (a városokat és a vármegyéket), hanem azok vezetését átalakította. A **hadsereg-parancsnokság politikai osztálya** irányította a lakosságot. Az elfoglalt területeken számított a dinasztiahoz hű előkelők,

az aulikusok támogatására. Szakított az 1848. évi reformokkal és az 1848 előtti időszak államszervezetét úgykezelt visszaállítani.

A kremsieri parlament a bécsi forradalmi események elől Alamócza (**Olmützbe**) menekült. A Reichsrat Bécsből való áthelyezésének célja az volt, hogy a parlamentarizmus fenntartása mellett egy új alkotmányt dolgozzon ki. Ferenc József a kápolnai csata hírére követően 1849. március 4-én feloszlatta az Olmützben üléső alkotmányozó nemzetgyűlést és kiadta az olmützi alkotmányt. A császár ezt az alkotmányt úgymond népeinek „ajándékozta”, amelyet emiatt „**oktrojált**” (erőszakolt) alkotmánynak is nevezünk. Ebben megszüntette Magyarország függetlenségét az uralkodó a **jogeljátság elvére** („Verwirkungstheorie”) hivatkozva, amelynek értelmében Magyarország elveszítette jogát a függetlenségre, mivel felkelt törvényes uralkodójával szemben.

Az alkotmány szerint az Osztrák Császárság koronatartományokból állt volna és ezek együtt képezték az alkotmányos osztrák örökös monarchiát. Az alkotmány **Magyarországot az osztrák örökös tartományok szintjére süllyesztette** és külön koronatartománynak nyilvánította Magyarországot, leválasztva Erdélyt és a Partiumot; Horvátországot, Szlavóniát és a Tenger melléket és a Katonai Határőrvidéket. A legfőbb törvényhozó szerv a Birodalmi Gyűlés lett volna, míg a tartományok külön tartományi gyűlésekkel rendelkeztek volna a tervezet szerint. A végrehajtó hatalmat a császár gyakorolta volna a felelős miniszterei által és azok alá rendelt hivatalnokok útján. Az alkotmány kimondta többek között a nemzetiségek egyenjogúságát, a sajtószabadságot és a jogegyenlőséget. Az alkotmányt azonban nem léptették hatályba és a szilveszteri pápens kiadásával ez a lehetőség fel sem merült ezt követően.

III. Magyarország önállóságának elvesztése (katonai igazgatás) és az ideiglenes közigazgatási szervezet alakulása

1849 júniusában báró **Julius Jacob von Haynaut** bízta meg a kormányzati feladatok gyakorlásával Ferenc József, amelynek következtében Magyarország területén katonai igazgatás érvényesült. Az országot **katonai kerületekre** osztották, így a közigazgatásban megszűntek az autonóm szervezeti egységek. Haynau mellé báró Karl Geringert rendelték a polgári ügyek vitelére. A Szerb Vajdaság Magyarországról való végleges leválasztására 1849

decemberében került sor, így a korábban az olomützi alkotmányban meghatározottaknak megfelelően a Magyar Királyság területéből öt koronartományt alakítottak ki. Haynau 1850-ben történő eltávolítását követően a polgári igazgatást elválasztották a katonaitól Geringer vezetésével. A Haynau alatt létrehozott katonai kerületek korrekcióját követően a **kerületi felosztást** alkalmazták a polgári igazgatás során is. A kerületek területét azzal a céllal állapították meg, hogy a magyar lakosság nemzetiségi többségű vidékekhez legyen besorolva.

Albrecht főherceg, aki katonai és polgári kormányzóként irányította Magyarországot a neoabszolútizmus korszakában (Josef Kriehuber litográfiája)

Az így létrehozott öt kerület központja: Sopron, Pozsony, Kassa, Nagyvárad, Pest-Buda, amelyek közül egyedül a pest-budai volt egyértelműen magyar többségű. A kerületeket a **Helytartóság** fogta össze, amelynek élén 1852-ig Karl von Geringer báró állt. 1852-ben az ő helyébe lépett *Albrecht főherceg katonai és polgári kormányzóként*, akit már 1851-ben kinevezett az uralkodó, de ideiglenesen 1852 márciusáig Geringer vezette a polgári kormányzati rendszert.

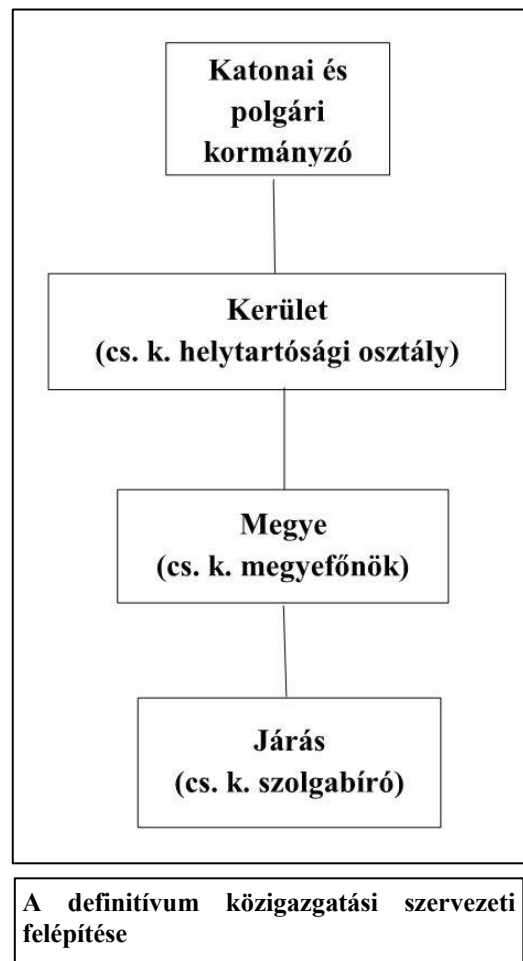
Az 1850-ben létrehozott kerületek élén a **cs. k. (császári és királyi) kerületi főispánok** álltak, akiknek alárendelten továbbra is fennmaradtak a megyék közigazgatási egységként önkormányzati jogok nélkül. A megyék vezetésével a **cs. k. megyefőnököket** bízták meg. A járások pedig a vármegeyi alárendeltségből kilépve a közigazgatási

szervezet önálló szintjévé váltak, amelyek irányítására a **cs. k. közigazgatási szolgabírákat** rendelték. Az így kialakult közigazgatási szervezetet titulálták **provizórikusnak** (ideiglenes). Az egyes hivatalok betöltésére a belügyminisztérium alárendeltségében működő szervezési bizottság vált jogosulttá. A belügyminisztérium a bécsi minisztériumok egyike volt, amelyek a központi végrehajtó hatalmat gyakorolták az egész birodalom vonatkozásában. A minisztereket az uralkodó nevezte ki és neki tartoztak felelősséggel, így az 1848:III. tc. kapcsán megismert parlamentarizmus elve és a miniszteri felelősség nem érvényesülhetett a korszakban a bécsi kormányban. Ezáltal a független, felelős, magyar minisztérium működéséről sem beszélhetünk 1849-től.

IV. A szilveszteri pátens és az ennek nyomán kibocsátott császári rendeletek

Az 1851. december 31-én kiadott szilveszteri pátens célja az volt, hogy a **birodalmi centralizációt** megvalósítsa, a Habsburg Birodalomból egységállamot (Gesamtstaat) hozzon létre. Ennek jegyében a magyar közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetet a birodalom többi részével azonos elvek szerint kívánták átalakítani. Ezen alapelvek lefektetésére került sor a szilveszteri pátensben és a hozzá kapcsolódó kabinetiratokban.

Az itt lefektetett alapelvek alapján alakították ki Magyarországon a véglegesnek szánt közigazgatási szervezetet, amelyet **definitívumnak** neveztek. Az új szabályozás 1853-ban született meg, amely tovább gyengítette az ország közigazgatási egységét. A helytartóság megszüntetésre került, így az öt kerület élére különálló helytartósági osztályokat helyeztek, amelyek irányítását Albrecht főherceg főkormányzóként, illetve a bécsi belügyminiszter látta el. Ezáltal megszűnt a megcsonkított magyar területek egységes központi igazgatása is, valamint kiiktatásra kerültek a kerületi főispánok, ugyanis a **cs. k. helytartósági alelnökök** irányították a helytartósági osztályokat. A megyék hatáskörei csökkentek, amelyek élén továbbra is a **cs. k. megyefőnökök** álltak. A járási szinten pedig megmaradtak a **cs. k. szolgabírák**, azonban ezen a szinten egyesítették a közigazgatási és törvénykezési

szervezetet, így igazságszolgáltatási, adózási és közigazgatási hatáskörökkel is rendelkeztek. A járási tisztviselők csak nevüket őrizték meg a korábbi közigazgatási szervezetből, minden más vonatkozásban megegyeztek a birodalom más területeinek járási főkapitányaival (Bezirkshauptmann). A helytartósági alelnököket és a megyefőnököket az uralkodó **nevezte ki**, míg a szolgabírákat a belügyminiszter az igazságügyminiszterrel egyetértésben.

Az egységesítés jegyében a közigazgatási ügyvitel nyelve a korszakban egyre inkább a **német** lett. Emellett a centralizáció előtérbe kerülésének köszönhető az, hogy a korábbi választás helyett a tisztviselők kizárólag a központból érkező **kinevezéssel** nyerhették el pozíciójukat, fizetésüket is az államközpontból kapták. A korszakban kezdték el kialakítani a **bürokratikus hivatalszervezetet**, valamint különálló hivatalnokréteg kialakítására is törekedtek, amely a közigazgatás

7. kép: Alexander Bach, osztrák belügyminiszter, akinek a nevéhez kötődik a neoabszolutizmus közigazgatási szervezetének kiépítése (Josef Kriehuber rajza)

professzionizációja, szakszerűségének növekedése irányába hatott. A magyar

tisztviselők körében tapasztalható csekély hivatalviselési hajlandóság miatt a korszakban külföldről, a birodalom más tartományiból is érkeztek, a magyar nyelvet nem beszélő hivatalnokok. A császár szolgálatában álló tisztviselők gúnyneve a Bach-huszár lett, akik a kor meghatározó belügyminiszteréről kapták a nevüket, valamint arról, hogy a korábbi egységes hivatalnoki egyenruha helyett a magyar nemzeti viselethez idomított egyenruhát kezdték el hordani a korábbi Magyarország területén. Ezzel próbálták növelni elfogadottságukat.

6. kép: A Bach-huszárok uniformisa (Tuza Csilla: Állami szolgálat, közszolgálat a 19. század közepén. https://mnl.gov.hu/a_het_dokumentuma/allami_szolgalat_kozszolgalat_a_19._szazad_kozepen.html)

V. A neoabszolutizmus lezárása – az októberi diploma

A neoabszolutizmus a fentiekben bemutatottaknak megfelelően jelentősen modernizálta a magyar közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetet, azonban a magyar hagyományok figyelmen kívül hagyása jelentős társadalmi ellenállást váltott ki. A császár végül az 1860-ban kibocsátott októberi diplomában így helyreállította az 1847. évi felépítésének megfelelően a magyar közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezetet, valamint ismételten a magyar országgyűlés összehívása mellett döntött.

ÖNELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Melyek a legfontosabb közigazgatási tárgyú áprilisi törvények?
2. Mikor és milyen jogi dokumentum rögzítette Erdély különállását Magyarországtól?
3. Szükség volt-e az erdélyi országgyűlés jóváhagyására a visszacsatoláshoz?
4. Milyen közigazgatási egységekből állt Erdély a visszacsatolásakor?
5. Hogyan változtak a vármegyék hatáskörei az áprilisi törvények következtében?
6. Mi volt a municipalista-centralista vita lényege? Kik voltak a képviselői?
7. Milyen hatása volt ennek a vitának az 1848:XVI. tc.-re?
8. Hogyan épült fel az állandó bizottmány? Mi volt a feladata?
9. Mi az a vármegyei tisztújítás? Mit szabályozott az 1848:XVII. tc.?
10. Miért kaptak részletesebb szabályozást a szabad királyi városok, mint a vármegyék? Kinek a nevéhez köthető ez?
11. Hogyan épült fel a szabad királyi városok szervezete az 1848:XXIII. tc. alapján?
12. Mely kiváltságos kerületek modernizálását végezték el az áprilisi törvények?
13. Kinek a nevéhez köthető a neoabszolútizmus? Mit értünk a fogalom alatt?
14. Mit jelent a jogeljátszás elve? Mely jogi dokumentumban fogalmazták meg először?
15. Melyek voltak az olasz alkotmány legfontosabb rendelkezései? Mikor adta ki az uralkodó ezt a jogi dokumentumot?
16. Hogyan irányította Haynau a magyar közigazgatási szervezetet?
17. Milyen pozíciót töltött be a korszakban Karl von Geringer?
18. Hogyan épült fel a közigazgatási struktúra Magyarországon 1850-től?
19. Mikor alakították ki a definitívum közigazgatási szervezetét? Hogyan épült fel?
20. Melyek voltak a legfontosabb különbségek a rendi kori magyar és a neoabszolútizmus közigazgatási szervezete között?
21. Mi volt a szilveszteri pátens koncepciója a magyar közigazgatási szervezet kapcsán?
22. Mely jogi dokumentum zárta le a neoabszolútizmus korszakát? Melyek voltak a témánk szempontjából legfontosabb rendelkezései?

FELHASZNÁLT IRODALOM

MEZEY Barna: Magyar alkotmánytörténet. Budapest, Osiris, 2003. (ötödik kiadás) 235-259. pp.

<https://www.szaktars.hu/osiris/view/mezey-barna-szerk-magyar-alkotmanytoritenet-osiris-tankonyvek-2003/?pg=0&layout=s>

Pétervári Máté: A közigazgatási tárgyú áprilisi törvények. In: A közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet változásai a polgári kortól napjainkig (online oktatási csomag), 2020.

Pétervári Máté: A neoabszolútizmus végrehajtási és igazságszolgáltatási szervezete Magyarországon. In: A közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet változásai a polgári kortól napjainkig (online oktatási csomag), 2020.

<https://eta.bibl.u-szeged.hu/4255/>

Varga Norbert: Neoabszolutizmus államszervezete (1849-1867). In: A magyar közigazgatás története (online oktatási csomag), 2020.

Varga Norbert: A végrehajtó hatalom 1848-ban II. (helyi szervek). In: A magyar közigazgatás története (online oktatási csomag), 2020.

<https://eta.bibl.u-szeged.hu/5037/>

AJÁNLOTT IRODALOM

STIPTA István: Az első polgári kori vármegyetörvény (1848:XVI. tc.). Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Tomus XLII. Fasciculus 5. 1-34. pp.

http://acta.bibl.u-szeged.hu/6750/1/juridpol_042_fasc_005_001-034.pdf

ANTAL Tamás: A szabad királyi városokról szóló javaslatok az utolsó rendi országgyűlésen és az 1848:XXIII. tc. keletkezése. In: Balogh Elemér – Homoki-Nagy Mária (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Blazovich László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, SZTE-ÁJTK, 21-40. pp.

http://acta.bibl.u-szeged.hu/30632/1/juridpol_075_021-040.pdf

DEÁK Ágnes: Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849-1867. Budapest, Kossuth Kiadó, 2009. 35-45. pp.

<http://cml.hu/tantargyioldalak/tortenelem/archivum/mo/3.pdf>

RÉCSI Emil: Közigazgatási törvénytudomány kézikönyve, az ausztriai birodalmi törvényhozás jelen állása szerint különös tekintettel Magyarországra. I. k. Pest, Heckenast Gusztáv, 1854.

<https://play.google.com/books/reader?id=7HAIAAAQAAJ&hl=hu&printsec=frontcover&pg=GBS.PP1>